СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ — РІК XXXI. — Число 92. — Джерзи Сіті, Н. Дж., пятниця, 20. квітня, 1923. — VOL. XXXI. — No. 92. — Jersey City, N. J., Friday, April 20, 1923. — THREE CENTS

ЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧЛЕНІВ І ЧЛЕНКИНЬ ДО У. Н. СОЮЗА

ДО КІНЦЯ ЧЕРВНЯ С. Р. ПРИЙМАЄ У. Н. СОЮЗ НОВИХ ЧЛЕНІВ, СТАРШИХ І МАЛОЛІТНІХ БЕЗ ВСТУПНОГО.

УРЯДНИКИ ВІДДІЛІВ І ЧЛЕНИ ТА ЧЛЕНКИНІ, ВИКОРИСТАЙТЕ СЮ НАГОДУ І ПРИЄДНАЙТЕ ЗА СЕЙ ЧАС ТИСЯЧІ НОВИХ ЧЛЕНІВ І ЧЛЕНКИНЬ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ПАМЯТАЙТЕ, ЩО ЗРІСТ ЧИСЕЛЬНОЇ СИЛИ І МАЙНА У. Н. СОЮЗА СЕ ДОРОБОК УСІХ ЧЛЕНІВ І ЧЛЕНКИНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА!

РОБІТНИЧА ЮНІЯ ПЛЯНУЄ ОСНОВАННЄ КООПЕРАТИВНОЇ ФЛЬОТИ

НЮ ЙОРК, 18. квітня. — Уряд місцевої моряцької юнії, відділу ч. 33. союза моряцьких машиністів, віднісся до уряду Злучених Держав, щоби сей продав юнії три кораблі, яких юнія думає ужити на розпочатте кооперативного перевозового підприємства.

В листі уряду юнії до корабельної ради при федеральнім уряді говориться, що юнія хоче закупити товарові кораблі: Генлі, Помона та Канагва, котрі мають по 12,000 тон містоти. Юнія пропонує заплату по 100,000 долярів за кождий з них. Думає ними вести торговлю на океані і на Великих Озерах, та має намір з часом збільшити своє підприємство та докупити більше кораблів.

Як кажуть урядники юнії в розмовах з газетярами, потрібний для підприємства капітал зложать члени юнії. Юнія могла б дістати фінансову підпомогу зі сторони богатих капіталістів, але вона волить приняти гроші від самих членів юнії, серед котрих вже найшлося 5,000 корабельних машиністів, з котрих кождий готов вложити по 500 долярів, збираючи в той спосіб півтретя-міліоновий капітал.

ДОМАГАЮТЬСЯ СЕМИ-ГОДИННОГО РОБОЧОГО ДНЯ

БОСТОН, Месечузетс, 18. квітня. — Телефонічні робітники Нової Англії, котрі тепер виробляють плян нового робітничого контракту, постановили вложити межи його постанови збільшенне робітничої заплати та зменченне робочого дня до 7 годин.

Конференція 48 місцевих юнійних льокалів, що тут тепер відбувається, приняла вже відповідне внесенне. Як каже предсідателька юнії, юнії не лишень будуть домагатися 7-годинного робочого дня, але й будуть за нього боротися.

ЗБІЛЬШЕННЄ РОБІТНИЧОЇ ЗАПЛАТИ НА ЗЕЛІЗНИЦЯХ

ШІКАГО, 18. квітня. — Зелізниця Илинойс Сентрел піднесла робітничу заплату своїх механіків о 2 центи на годину. Підвишка відноситься теж до їх помічників та челядників, та має рахуватися від 1. квітня.

СИНСИНАТІ, Огайо, 18. квітня. — Чотири Великі Зелізниці оголосили підвишку робітничої заплати всім своїм робітникам, занятим при удержанню зелізниці.

ЦІНА НА ЦУКОР ЗНОВА РОСТЕ

ВАШИНГТОН, 18. квітня. — В той самий час, як федеральний уряд на припорученне президента Гардінга веде широке слідство над причинами зросту цін цукру, цукор знова підскочив в ціні в гуровій продажі, а вчорашна підвишка була така висока, що такої ще не було від початку слідства.

Нерафінований цукор підійшов в торговлі лусом до 6 і чверть цента, рафінований до 9 і пів цента.

ЗА СПРАВУ ІМІГРАЦІЇ

НЮ ЙОРК, 18. квітня.—На зборах Національної Горожанської Федерації, на котрих виступав вже голова найбільшої американської сталевої компанії з домаганнєм отворення границь для більшого числа імігрантів, виступив нині полковник Томпсон, почесний президент Фльотної Ліги, з острою критикою таких домагань, називаючи їх домаганнями капіталістів.

Він старався доказати, що теперішні підвишки заплат можуть покінчитися зле, та радив місто кричати за отворенням границь, старатися зарадити щось страйкам, локавтам, безробіттю та біді.

РОБІТНИКИ ЗАЛІЗНИХ ФАБРИК БУДУТЬ ЖАДАТИ ПІДВИШКИ ЗАПЛАТИ

ВОРЕН, Огайо, 18. квітня. — Річна конвенція делегатів місцевих юнії робітників залізних, сталевих та цинкових фабрик постановила жадати підвишки робітничої заплати. Конвенція установила, кілько має виносити підвишка для кождого гатунку робітників.

СТЕЙТОВА АСЕМБЛІ ВЕЛИЧАЄ ДЕБСА

МЕДИСОН, Висконсин, 18. квітня. — Палата послів стейтової легіслятури приняла резолюцію, в котрій величається соціялістичного провідника Юджина Дебса за його довголітну службу для добра людства, осуджується відобранне йому горожанських прав в час війни та постановляється взяти гремільну участь в його відчиті, який має сдати в сали Висконського університету.

ЩЕ ОДНА ЮНІЯ ЗБИРАЄТЬСЯ ТОРГУВАТИ

НЮ ЙОРК, 18. квітня. — Серед членів юнії робітників, виробляючих капелюхи, виринув плян завести торговлю своїми виробами. Предсідатель організації зробив плян основання такої крамниці, і річна конвенція юнії розбирає його тепер на своїх нарадах.

З ДРУГОГО КОМУНІСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

СТ. ДЖОСЕФ, Мишиген, 18. квітня. — Росправа проти Чарлса Рутенберга, другого комуніста, обжалованого за переступлене стейтового закона проти комуністичної пропаганди, поступила на стільки вперед, що суд вже покінчив добір лави присяжних суддів. Переслуханне свідків почнеться завтра.

ЩЕ БОМБА НА ВОЛ СТРІТ

ЛОС АНДЖЕЛЕС, Калифорнія, 18. квітня. — Сюди приїхав голова федерального слідчого бюра, щоби повести допити бувшого проповідника Вилсона, котрий мав недавно признатися, що він стоїть в звязи з вибухом бомби на Вол Стріт в Ню Йорку дня 16. вересня 1920. року.

БАНКИР ЗАСУДЖЕНИЙ НА 6 ЛІТ ВЯЗНИЦІ ЗА ВБИВАННЄ ЛЮДИЙ АВТОМОБІЛЕМ

У Філядельфії засуджено на вязницю від 6 до 10 літ банкира-міліонера Генрі Брока, котрий, їдучи по пяному автомобілем, вбив троє людий.

РОЗБИШАЦТВО СЕРЕД „БУТЛЕҐЕРІВ"

Філяделфійська поліція каже, що серед „бутлеґерів" ведеться завзята боротьба проти кождого, що зраджує тайни сеї „професії". В сьому місті мали вони вбити сими днями одного Говарда Мекларена за те, що не держав язика за зубами. Не лишень, що вбили, ще й опісля поганьбили вбитого, справивши йому похорон з клинами. Мекларен, як каже поліція, мав вже бути третою жертвою „бутлеґерів" у Філядельфії.

ЗНОВ ГОРІВЧАНА ФЛЬОТА

Федеральні прогибіційні агенти кажуть, що здовж побережа стейту Тексасу оперує ціла горівчана фльота. Возять горівку до Злучених Держав кораблі з Европи, Мексика та південної Америки.

СЛІДСТВО В СПРАВІ РАБСТВА В ФЛОРИДІ

Спеціяльна комісія обох палат стейтової леґіслятури Флориди займається слідством над надужиттями та жорстоким поведеннем над вязнями стейтових вязниць, відступлюваних зарядом на роботу приватним підприємцям. У вівторок комісія переслухала в місті Талагасі ряд свідків, про смерть хлопчини Мартина Тейберта з Північної Дакоти, котрий помер від побоїв відбуваючи кару в таборі одної деревної компанії. Межи свідками був один, котрий вже відслужив свою кару, але котрий, в час її відбування був самий нераз битий буками. Він розповідав страшні річи про знущання властителів табору над відданими їм вязнями. Розказував він, що помершого Тейберта бив один вязень, Волтер Гигинботем, засуджений на досмертну вязницю, а установлений зарядом табору за ката своїх товаришів. Мав він бити Тейберта не менче сто разів.

Межи свідками був також шериф, котрий має обовязок виконувати кари на засуджених судом вязнях. Він признав, що діставав від компанії по 23 доляри за кождого вязня, відпущеного з вязниці на раба.

ХВАЛЯТЬСЯ ВИНАХОДОМ ЛІКУ НА ЦУКРОВУ НЕДУГУ

Заряд пресбитеріянського шпиталя в Питсбургу, Па. хвалиться, що він найшов лік на недугу діябетес („дайебітіс"), котру звичайно називають цукровою недугою. Лік назвали інсуліною, і вживали його в згаданім шпитали через послідні три місяці, за котрі ним вилічено частинно 14 пацієнтів. Один з тих пацієнтів находився вже в послідній стадії недуги, лежав без притомности, покинений всіми лікарями як безнадійний „случай", в 12 годин по спровадженню до шпиталя він віднискав притомність і тепер находиться на дорозі до виздоровлення.

ЦІНИ В ГУРТОВІЙ ТОРГОВЛІ

Як подає департамент праці в Вашінґтоні, ціни на товари в гуртовій торговлі піднеслися за місяць март пересічно на 1 чверть процента. Найбільше піднеслися ціни на будівельні матеріяли та металеві продукти, досягаючи тут від 3 до 7 процентів. Троха менчу підвишку слідно в торговлі фармерськими продуктами, одіннем та обувою, ліками та хемікаліями, домашної обставою. З фармерських продуктів найбільше подорожів цукор, котрого підвишка виносить аж 18 процентів. Ціни на опал та світло спадають.

Цифри беруть під увагу лишень торговлю лусом (гуртом).

ЗАПИСАВ МАЄТОК ЖІНЦІ, ЩО ЙОГО РОЗВЕЛА

При читанню тестаменту нюйорського міліонера Кертиса показалося, що він лишив 200,-000 долярів в готівці та богато другого майна своїй бувшій жені, котра розвелася з ним на кілька літ перед смертю, подавши за причину його жорстоке поведенне. Завіститель згадує про неї в тестаменті яко про свою „дорогу жіночку".

КАНАДІЙСЬКІ УКРАЇНЦІ АПЕЛЮЮТЬ ДО ЛИТВИ

ТОРОНТО, Онт., 16. цвітня. — Тутешні Українці вислали слідуючу каблеграму до премієра Литви:

Міліон Українців в Канаді і Злучених Державах, що походять з Галичини й інших земель, занятих тепер Польщею, висловлюють свою прихильність і готовість співділати з Вашим народом в кождім змаганню, яке має на меті прогнати Польщу з Вашої Вильни, з нашої Галичини та з інших непольських земель.

ПРО АЛІЯНТСЬКУ АВТОНОМІЮ ДЛЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

ЛЬВІВ, 30. марта. — Париський кореспондент віденської німецької газети „Вінер Морген-цайтунг" доносить:

Як довідуюся з добре поінформованого жерела, Польща мала приректи перед підписаннем протоколу про східні границі, що у Східній Галичині буде заведена територіяльна автономія на широкій по можности підставі. Східна Галичина має одержати устрій, подібний як у домінії (британських), із губернатором, вибраним східно-галицьким соймом. Мають бути теж переведені нові вибори до варшавського сойму у Східній Галичині. Автономічний статут виробляється в Лондоні і буде предложений аліянтській Конференції Амбасадорів. Крім автономічного статута будуть видані спеціяльні розпорядки про вдоволяючу охорону національних меньшостий.

Кореспондент повідомляє, премієр Пуанкаре буцімто звернув увагу мін. Скршинському на необхідність точного виповнення автономічного статута у Східній Галичині.

НАЙСТАРШИЙ ЧЕРЕП НА СВІТІ

В південній Америці викопано людський череп й кістяк, що на думку учених є старший о пів міліона літ від черепа найденого на острові Яви. Нововикритий кістяк мав би походити з перед міліона літ.

З ТЮРМИ НА ВОЛЮ

В суботу дня 24 марта с. р. випущено з тюрми на ул. Баторія у Львові: Івана Кравса, Василя Андрухова, Василя Кузика, Івана Ждана, Михайла Садового, Михайла Хахуру, Гриня Кожія, Миколу Бумбару, Гриня Шиманського, д-ра Василя Кіцулу, д-ра Володимира Кіжика, Петра Петрика, Александра Сандовича та Івана Полюгу.

БОЛЬШЕВИКИ ПЕРЕСЛІДУЮТЬ РЕЛІГІЮ НА УКРАЇНІ

З Харкова доносять, що „український" совнарком признав засадничо недопустимим уладженнє хресних ходів у Великодню ніч. Начальники гарнізонів на Україні одержали наказ заборонити жовнірам „червоної" армії приймати участь у великодних богослуженнях та обходах. Крім того партійні організації Р. К. П. (російської комуністичної партії) рішили змінити проти-релігійну пропаґанду підчас свят.

В РУРЩИНІ ФРАНЦУСЬКА ОКУПАЦІЯ ВИКЛИКАЛА БЕЗРОБІТТЄ Й АНАРХІЮ

ДІССЕЛДОРФ, Німеччина, 18. квітня. — В Рурщині зачинаються демонстрації безробітних, які щораз то збільшують анархію в окупованій території.

Ся анархія повстала наслідком французької окупації і німецької підохоти до страйку й опору проти окупантів.

В місті Мілгайм, де є заводи Стіннеса, 2,000 німецьких робітників прийшло до міської ради і домагались, щоби їм сейчас на місці виплачено по 75,000 марок.

Міська рада відказалась виплатити вимагану суму і тоді страйкарі відповіли камінням у вікна.

Тоді поліція виступила проти демонстрантів і дала кілька револьверових вистрілів, від яких упав один робітник трупом, а богато потерпіло рани.

В Діссельдорфі також була незначна демонстрація, яку поліція розігнала добутими шаблями.

АНГЛІЙСЬКІ ДЕЛЕҐАТИ КАЖУТЬ, ЩО ФРАНЦУСЬКА ВИПРАВА НА НІМЕЧЧИНУ НЕВДАЧНА

ЛОНДОН, 18 .квітня. — Англійська Партія Праці вислала була в Рурщину свою делеґацію для розсліду тамошніх відносин.

Ся делеґація тепер вернулась і заявляє, що Франція видає міліони на окупацію Рурщини, а не дістає майже нічого.

ПОГОНЯ ЗА ДЕ ВАЛЕРОЮ

ДАБЛИН, 18. квітня. — Провідник ірляндських повстанців Імон де Валера скрився перед військовими стежами в скелях в повіті Керрі, над берегом біля Козвей.

Ірляндські державні війска стежать за ним з усіх сторін і вживають газових бомб, щоб його викурити з печер у скелях.

Сподіваються, що сим разом він вже не втече, а попадеться в руки жовнірів.

СИЛЬНИЙ СПАДОК НІМЕЦЬКОЇ МАРКИ

БЕРЛІН, 18. квітня. — Нині на тутешній біржі впада в небувалий спосіб німецька марка. Протягом двох годин спадок дійшов до 50%. Учера за 1 доляра давали тут 22,000 німецьких марок, а нині аж 33,000.

Одначе при кінці марка знову підскочила і давали за одного доляра вже тільки 25,000 марок.

ЛІҐА НАРОДІВ ПРИЗНАЄ ІРЛЯНДІЮ САМОСТІЙНОЮ ДЕРЖАВОЮ

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 18. квітня. — Рада Ліґи Народів рішила нині запросити Ірляндію і другі держави, що не належать до Ліґи, на міжнародню митову (цлову) конференцію, яка відбудеться тут дня 15. жовтня с. р.

В січні Рада Ліґи Народів запросила на сю конференцію Злучені Держави, Німеччину, Мексико й Еквадор.

Запрошенне Ірляндії яко окремої держави означає признанне її Ліґою Народів за окрему і самостійну державу.

СОЮЗ ЦЕРКОВ ДОМАГАЄТЬСЯ ВИРІШЕННЯ НІМЕЦЬКОГО „ВОЄННОГО ВІДШКОДОВАННЯ"

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 18. квітня. — Генеральний секретар Ліґи Народів сер Ерик Драммонд предложив нині Раді Ліґи Народів урядово резолюцію „Світового Союза дл япоширення міжнародньої приязни через Церкви", в якій сей Союз домагається, щоби полагоджено справу німецьких „воєнних відшкодовань" на основі здорових і справедливих економічних дослідів та оцінок.

ТУРЕЦЬКА ДЕЛЕҐАЦІЯ В ДОРОЗІ ДО ЛОЗАННИ

ЦАРГОРОД, столиця Туреччини, 18. квітня. — Турецька делеґація виїхала нині на мирову конференцію з аліянтами в Лозанні, у Швайцарії.

Голова делеґації Ісмет паша заявив, що він не годиться з аліянтами в деяких точках, але вірить, що прийде до мира.

У справі концесій, які Туреччина признала американському капіталістови Честерови заявив він, що се не належить до мирової конференції, бо то діло не політичне.

Турецьке національне зібранне в Анґорі (в Малій Азії) відложило свою сесію до 21. мая с. р.

СМЕРТЬ УКРАЇНЦЯ-ЛЕҐІОНЕРА В АФРИЦІ

БУКАРЕШТ, столиця Румунії, 7. квітня. — Громадянська війна та революційна завєруха порозкидала Українців по всьому світові.

Є також невелика українська ісмя, яка складається виключно з тих, кого люта недоля примусила записатися в лави колоніяльного французького війска, в далекій Африці, в Мароку.

Не зважаючи на цілковиту відірваність від культурних національно українських осередків, ся кольонія тримає між собою постійний звязок; навязує звязки з українськими організаціями в Европі; організує для своєї колонії бібліотеку і жиє культурним національним життєм, звичайно остільки, оскільки се можливо в обставинах військової служби в чужинецькому війску.

В останньому листі, який отримано з Марока Філією Українського Товариства Ліґи Народів в Букарешті, мароканська українська сімя із сумом повідомляє про смерть леґіонера французького леґіону, Українця, Миколи Никодимовича Шаламієва.

Покійника забили Араби 17. січня с. р. на пості Нижля коли він ходив до криниці по воду.

Небіщик родом зі стації Ровенька, Таганрогської Округи. Поховано його на посту Кела в Мароку під Сахарою.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 8, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА.	
Three cents the copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign ond Jersey City Rates.		В Джерзи Сити і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1888 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ЗАЯВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ У ЛЬВОВІ.

Протест Української Національної Ради Західно-Української Народної Републики у Львові, ухвалений на засіданю дня 21. марта, замітний з кількох зглядів.

Замітний він наперед з того згляду, що він дає доказ, що не Польща, і не польський наїзничий уряд, і не польський узурпаторський сойм, але Українська Національна Рада у Львові являється висловником волі українського населення Східної Галичини. Вже се одно, серед яких відносин приходиться сьому тілу збиратися, радити, ухвалювати та оголошувати свої рішення, — показує, що український народ Галичини не здається насильству наїзників, не слухає ні риських договорів ні париських рішень, але далі бореться за свою свободу.

Протест, висланий до ради амбасадорів в Парижі, важний для нас яко вислов збірної волі тих, що ту Національну Раду вибирали, яко думка та воля широких народних мас українського народа в Галичині.

Важний він для нас ще й з того згляду, що він годиться з тим становищем, яке тут в Америці заняли українські імігранти, зібрані на поклик уряду „Обєднання Українських Організацій в Америці" до Філаделфії в день 12. квітня. Факт, що сей Зїзд у Філаделфії приняв рішення, не лишень згідні, але майже однозвучні з рішеннями Української Національної Ради у Львові, засвідчує другому: що українські імігранти в Америці відчувають так, як відчуває старий край, думають так, як думає старий край, і хочуть того, чого хоче старий край. Ся згідність є доказом, що новий удар, який задумала завдати українському народови Франція, вимогши рішенне амбасадорів в Парижі, не то що не принесе українській визвольній боротьбі ніякої шкоди, як не приніс її риський договір, але ще й принесе нутрішне скріпленне.

ВІДГОМІН ГАЛИЦЬКОГО „ВИРІШЕННЯ" НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСИ.

Дневник „Русин" в числі 38. з 30. березня с. р. помішує статтю Ив—а (мабуть Волошина) п. з. „Судьба Галицької Руси", в котрій він, подавши коротко історію галицько-українського народу і його боротьбу проти Польщі, вказує на небезпеку зближення галицьких Українців через таке рішенне галицької справи до советської України, а далі пише:

„Будучность покаже, ци нахабность Польщі не принесе для неї такої помсти, яка легко може оправдати пророчества Ніттого, бувшого президента міністрів Італії, котрий в недавно виданій своїй книзі ясно виповів, что вопрос востока ще не рішен і что сіє рішене принесе з собою розпад Польщі.

„Ми, Русини Подкарпатя, вповні сочувствуєме з нашими Братями Галичанами. Їх смутна доля і нас наповняє іскренним і глубоким смутком. Най буде для них утіхою обставина, что руська Галичина под панством Польщі є явищем неприродним, и что то праві за то і не може довго удержатися".

ПРОТЕСТ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В УЖГОРОДІ ПРОТИ АЛІЯНТСЬКОГО РІШЕННЯ У СПРАВІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Українська еміграція на Підкарпатській Руси вислала до французького міністра заграничних справ, до посольств англійського, італійського і японського в Парижі такий лист:

„Українська еміграція Підкарпатської Руси супроти рішенні ради амбасадорів в Парижі дня 14. березня, 1923, в ділі віддання Східної Галичини під суверенну власть Польщі проголошує, що того рішення, котре зносить принципи самоозначення народів, котре над героїчними подвигами українського народу вибудувати власну державу переходить до денного порядку, котре вкінці творить в осередку Европи небезпечнє огнище міжнароднього конфлікту, не признає і ніколи не признасть та закладає проти нього перед цілим культурним світом свій рішучий протест". — (Підписи).

Дальше вислала таку телеграму:

ПОСОЛ МАРКО ЛУЦКЕВИЧ, Варшава, сойм. — За Вашу геройську оборону українського народу перед заборчими насильствами Польщі засилає Вам українська еміграція в Ужгороді трикратне: „Слава!" — (Підписи).

„БЕЗ ТИТУЛУ".

Акт 14. березня й наша програма. — Політична спекуляція чи непохитна воля народу? — Зміст і форма. — Стара програма — нова тактика.

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

Паризький протокол з дня 14. березня, формально визнавши польську суверенність над Східною Галичиною, **в грунті річі** не змінив і не міг змінити засадничого становища галицько-українського народу. Не тому цей нарід досі і незалежність, що вважав міжнародні відносини для себе особливо вигідними й щасливими. Не політичною спекуляцією була вимога, з якою наші представники звертались до цілого світу: привернути правний стан на терені Західно-Української републики. Та боротьба й ця вимога **були органічною потребою,** як для людини є органічною потребою дихати та їсти.

Органічно не могла Східна Галичина примиритися з польською окупацією. **Стихійно** вона мусіла протестувати всіми силами й засобами проти накинутих її кайданів. Колиб навіть не було сенжерменського трактату, колиб навіть не було міжнародно-правного титулу для оборони державности Галичини, то однаково наш нарід і його представники **мусіли** протестувати перед цілим світом проди польської зверхности. Для того була далеко поважнійша підстава, ніж усі міжнародні трактати взяті разом: була непохитна **воля державности.** Цю волю запечатав своєю кровю суверен над суверенами: сам галицько-український нарід!

Що нині змінилося!

Колиб ціла наша акція, скерована до створення Західно-Української держави, була лише політичною спекуляцією, колиб наша політика лише хотіла використати „щасливий момент", колиб в основі наших змагань лежала засада: „піймав — не піймав, а погнатись можна". — тоді, звичайна річ, нам тепер треба було-б змінити **програму.** Спекуляція, мовляли, не вдалась історичний момент повернувся проти нас, карта наша зістала побита. — отже треба витягнути консеквенції й кинутись на щось инше.

Хто з нас посміє сказати, що так справа малася? Ні один чесний Українець цього не скаже. Нам всім, чи ми поділяли певну політичну лінію чи ні, однаково свято залежало на тім, щоб тим чи иншим способом скинути з нашого краю ганебне й дошкульне ляцьке ярмо. Нам усім, чи ми живемо в краю чи поза його межами, те ярмо однаково муляло шию; одним — фізично а другим — морально.

Знов питаємо: щож змінилося від того, що Рада Амбасадорів признала польську суверенність над Східною Галичиною?

Під оглядом **правним** не змінилось нічого, бо одиноким носителем ідеї суверенности є **сам нарід.** Він і тільки він є сам джерелом своєї зверхности. Рада Амбасадорів — не український нарід. Її постанова не може уневажнити акту з дня 1. листопаду 1918 р., що ним галицько-український нарід проголосив свою волю до власної державности. Той акт міг би бути уневажнений лише постановою самого галицько-українського народу. Доки такої постанови нема, — а Рада Амбасадорів не вважала потрібним спитатися у народу про його волю, доти наша правна позиція не може змінитись. **Одинокий правний суверен перед 4½ роками висловив свою волю й досі не взяв того вислову назад.** Для нас і для цілого справедливо думаючого світу справа цим вичерпується.

Під оглядом **фактичним** акт 14. березня також не поставив нас перед новою ситуацією. Польська зверхність над Сх. Галичиною фактично істнує вже четвертий рік. Зміни, які можуть зайти в Галичині в звязку з новим актом, будуть лише **квантитативні, але не квалітативні.** Ріжниця буде лише **в кількости** нових протиукраїнських скорпіонів, але не **в їх якости.** Польська влада, яка істнувала в Галичині досі, істнуватиме й далі. Вона стане лише брутальнійшою та нахабнійшою. Те, що вона досі робила потайки та „з оглядкою", вона далі робитиме явно при деннім світлі.

Очевидна річ, що це не може змінити нашого засадничого становища до тої влади, а може лише загострити нашу ненависть до неї.

Коли що й змінилося по паризькім рішенню, то лише одно: **ми тепер опинилися „без титулу."** Перенесенне на Польщу суверенних прав, переданих великим державам по сенжерменському договору, значно ускладнило позицію наших політичних представників. Досі вони могли говорити з великими державами, як заінтересованою стороною. Польща була тимчасовим окупантом, великі держави були формальними суверенами, й наші представники мали формальний титул скаржитись перед суверенами на окупанта.

Нині великі держави виреклися своїх суверенних прав над Галичиною на користь Польщі. Ті держави формально ніби-то не мають більше ніякого діла до Галичини. На всякі скарги й нарікання наших представників вони казатимуть: „звертайтесь до того, кому ми відступили наші права, а ми в цю справу більше не маємо права встрявати". Формально східно-галицька справа, таким чином, стала внутрішньою польською справою. Прикмети окупанта й суверена перед очима великих держав надалі сполучатимуться в одній особі: — в особі Польщі.

Утрата міжнародного титулу є однак не річю **змісту,** а річю **форми.** Тому і в нашій дальшій боротьбі не може бути **мови** про перегляд і зміну **програми** („змісту"), а може лише бути мова про зміну **тактики** („форми"). Отже коли ми себе питаємо: **„що робити далі?"** то відповідь тут може бути лиш одна: **„те саме,** що й досі". Але перед нами мусить також виникнути питанння: **„як** робити далі?" На це нам, очевидно, доведеться відповісти: **„не так само,** як досі".

Відповідаючи так, ми тим не зробимо ніякої кривди ні собі, ні нашим провідникам, ні нашій дотеперішній тактиці. Остання не мусить бути конче поганою, коли думається про щось нове. Для свого часу, для тої доби, поки ми мали міжнародно-правний титул, вона була добра й цілком відповідала потребам моменту. Тим людям, що нею користувались і за її допомогою боролися, ми повинні скласти глибоку й щиру подяку. До тогож зміна тактики не мусить бути конче звязана зі зміною людий. Кажуть, правда, що не можна наливати нового вина в старі міхи. Але тут мова мовиться не про нове вино, не про нову програму, а лише про нову тактику. Тому й ця евангельська мудрість тут не має пристосовання.

„Робити те саме, але не так само!" — ось наше гасло, з яким вступаємо в нову добу боротьби за нашу волю й за наші святі права.

Та мало сказати: „не так", а треба ще сказати: „як же саме?" Миб могли послатись на всесильний час, який, мовляли, все покаже й всього научить. Але ми мусимо стояти попереду часу, щоб не опинитись позаду. Тому про нову тактику, яку диктують нам нові обставини, ще незабаром доведеться побалакати.

Берлін, 24. березня.

Радянин.

DEAR BROTHER:

Herewith I am sending you the report of the valuation of the policies of the Ukrainian National Association at the end of the year 1922.

Valuation Report of Ukrainian National Association.

VALUATION EXHIBIT

ASSETS—Actual and Contingent (Excluding assets of expense and special funds)		LIABILITIES—Actual and Contingent (Excluding liabilities of expense and special funds)	
Assets available for payment of death losses determined as follows: Admitted Assets, item 37, page 4 of annual statement (including loans and interest thereon secured by reserves or accumulations actually maintained on the corresponding individual certificates) $........ less sum of general or of expense funds $11,806.99, sick and accident funds when not valued $12,032, and special funds (include all funds other than general or expense funds not available for payment of benefits) Orphans and National Funds $122,508.79	$660,836.60	Present Mid-Year Value of promised benefits, or Net Tabular Mid-Year values, on following forms of certificates: Death only	$557,646.94
		Balance, item 34 less item 35, above	$557,646.94
		Liabilities of mortuary or benefit funds determined as follows: Total Liabilities, except reserve, page 5 of annual statement $129,024.75 less sum of liabilities of general or expense funds, page 5 of annual statement, not in excess of balance in corresponding funds (item 24, above) $........; liabilities of sick and accident funds when not valued, page 5 of annual statement, not in excess of balance in corresponding funds (item 24, above); and liabilities of special funds (funds other than general or expense funds not available for payment of benefits), page 5 of annual statement, not in excess of balance in corresponding funds (item 24, above) $120,602.11	8,422.64
Assets—Actual and Contingent—sum of items 23 and 24, above	$660,836.60	Liabilities—Actual and Contingent—sum of items 36 and 37, above	$566,069.58

Ratio per cent of Assets—Actual and Contingent—(item 25) to Liabilities—Actual and Contingent—(Item 38	
Dec. 31, 1922	117 %
Dec. 31, 1921	106 %
Dec. 31, 1920	100.6 %
Dec. 31, 1919	99 %
Dec. 31, 1918	82 %
Dec. 31, 1917	127 %

FORM OF EXPLANATION FOR PUBLICATION:

(N. B. The following is to be used only where the ratio of assets to liabilities is equal to or in excess of 100%.)

The above valuation indicates that, on the basis of the N. F. C. table of mortality with interest at 4 per cent., the future assessments of the society, at the net rates now being collected, together with the now invested assets, are sufficient to meet all certificates as they mature by their terms, with a margin of safety of $104,767.02 (or 17%) over and above the statutory standards.

Valuation Report of Infantile Branch

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

In answer to question 5 and 7 as to the lodaing on Infantile Certificates. A contribution of $0.25 per month is collected irrespective of age. Due to the limitations of the amount of insurance allowable under the Law, the loading varies from 212% at age 2 to 25% at age 18. It is the same for all years.

VALUATION EXHIBIT

ASSETS		LIABILITIES	
Admitted Assets Available for payment of death losses	$12,370.21	Mid-Year Reserves	$ 3,013.23
		Unpaid Claims	360.00
Total	$12,370.21	Total	$3,373.23

Ratio of Assets to Liabilities 366%. 1st. Valuation.

The above valuation indicates that on the basis of the Standard Industrial Table of Mortality (New York Method) with interest at 3½% per annum, the future assessments of the Society at the net rates now being collected together with the now invested assets are sufficient to meet all certificates as they mature at their terms with a margin of safety of $8,996.98 (or 266%) over and above the statutory standards.

With brotherly respect

R. SLOBODIAN, Financial Sec'y of U. N. Ass'n.

ДОПИСІ

РАЧЕСТЕР, Н. Й.

В України діти не тільки сини але й доньки.

Прийшли останні дні перед Великоднем. Кожда українська жінка приготовляла усьо по звичаєви до великого свята. Стала і я ладити це і те, а діти обступили мене довкола та тішуться, що мама спече паску. Але як я побачила радість своїх дітий і глянула на біленьку муку, щось стиснуло важким горем серце. Обняв мене жаль і туга, а дрібні сльози покотилися по моїм лици. Згадалам про свій рідний край та ще рідніщих там людий, що терплять страшну нужду у той самий час. Неодна родина не буде мати навіть чорної муки, навіть на ту так довго дожидану паску...

І тоді прийшло мені на думку, що не тільки я одна, на нашій еміграції, відчуваю усю муку мого народу. В Америці є тисячі українських жінок, а у їх грудях тисячі ніжних сердець, що плачуть над недолею своїх нещасних людий. Колиж наші мужі і брати збираються і організують для несення помочі бездольним, не пора і нам, українським жінкам, сидіти із валоженими руками.

Пригадайте собі, Сестри, ту хвилю, коли покидали рідну матір і батька, свою рідню і те наше обійстє із вишневим садочком, із зільником, повним васильку і барвінку, рідні сторони із зеленими лучами, із соловейком та зазулею, усю ту красу рідної околиці, яка і досі нам увиджується. Який жаль був нам усе те лишати і їхати в світ за очи, у незнаний край. Пригадаймо собі послідні слова неньки-жалібниці, що з плачем прощалася з нами і промовляла солодкими словами: „Їдь, дорога дитинко у ту далеку чужину та не забувай своїх родичів і свого краю".

Тепер та сама мати відзивається до нас, Українок, в Америці. Вона простягає ід нам свою бідненьку, висохлу руку і жалісно просить: „Поможіть дітоньки у нещастю!"

Чи відіпхнемо нашу власну матір як навісну жебрачку, що не дає спокою. Чи скажемо їй, що її справа нас не обходить?!

Її біда не обходить Німців, Москалів, але мусить обійти нас, її рідних дітий.

У нашої Матері не тільки сини — у Неї і ми, доньки. Покажімож, Українки, що наша любов для України така сама горяча, як і в наших чоловіків, братів і синів.

Не чужому тре помочи, а рідній своїй Неньці у великім нещастю.

Наші жінки в Рачестер, Н. Й. зрозуміли, який святий обовязок мусять сповнити. У січні с. р. завязалисьмо жіноче товариство імени Лесі Українки, яке поставило собі за завдачу поширювати національну свідомість поміж нашим жіноцтвом та збирати фонди на допомогу рідному краєви. Це товариство зібрало підчас коляди $113.00, які переслано на боєвий фонд в Галичині, а крім того із своєї товариської каси післало $15.00 для укр. сиріт в Перемишлі, а $15 на укр. університет у Львові.

Не така то велика сума, але наше товариство ще дуже молоде і число членів невелике. Як зростемо числом і грішми то і більшу поміч зможемо переслати.

Заходом нашого товариства відбулося досі чотири лекції в місцевім Народнім Домі.

Сподіємося, що увесь загал укр. жіноцтва в Рачестер підіпре наші змагання, яких головною цілию є: дати як найбільшу поміч нашому народови у рідним краю.

Ми певні, що по всіх місцевостях українське жіноцтво докаже свою любов до Батьківщини тим, що стане поруч із мущинами до спільної роботи для поратунку і визволу цілого українського народу.

К. Г.

БАНДИТИЗМ В БОБРЕЧЧИНІ

Дня 25. березня невідомі бандити напали на дім Хани Капелер в Сухорівні під Бібркою. Отрабивши 600 тисяч марок готівкою і гардеробу вартости 200 тисяч, бандити побили дітий господаря дому, після чого повтікали.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ ЩО

Секретар Праці Дейвис проголосив, що попросить генерального секретаря судівництва Догерти, чи можна відобрати горожанство Ізидори Дункан по причині її негативних заяв зглядом американського правительства і його інституцій? Чи Ви знаєте, що коли Ви курите, Ви повинні курити все Гелмар турецькі цигаретки задля їх чистого 100% турецького тютюну, бо турецький тютюн є найлекший і найліпший тютюн до цигареток?

З ОБЄДНАННЯ.

НА РІДНУ ШКОЛУ.

На поклик Обєднання Українських Організацій американські Українці і громади відгукнулись і вже напливають жертви на писанку Рідній Школі.

Досі зложили:

З Франкфорду, Па., від парохії, переслав о. Вол. Петрівський	10.00
З Ню Йорку, Н. Й., Іван Добровольський	1.00
З Еллентавн, Па., Григ. Пипюк	2.00
З Еллентавн, Па., Іван Собчак	2.00
З Трентон, Н. Дж., П. Стадник	1.00
З Бруклина, Н. Й., від парохії Сош. св. Духа, переслав о. В. Лотович	15.00
З Бедфорду, Па., М. Демчина	1.00
З Пассейку, Н. Дж., від парохії св. Николая, переслав о. Лев Левицький	50.00
Разом	$82.20

За їх приміром підуть певно і всі другі українські громади. Всі зібрані гроші шліть на адресу Обєднання:

OBYEDNANNYE
Room 608, 136 So. Fourth St.,
Philadelphia, Pa.

У СПРАВІ ЗБІРОК ПІДЧАС КОНЦЕРТІВ У. Н. ХОРУ

(Лист до редакції).

Прошу Шановну Редакцію дать місце в газеті цим рядкам.

В числі 84-ім „Свободи" є прекрасний і загально справедливий допис із Бостону, Месс., про збирання жертв підчас концерту У. Н. Хору на голодуючих у Росії. Необхідно додати до цього лише невеличку фактичну справку, а саме, що ця „коллекта" (як і взагалі жертви, промови, навіть дозвіл на піднесення артистичних трофеїв підчас наших виступів) до компетенції Хору не належать. Ми є лише робітники, котрих права і обовязки строго зазначені контрактом. Тому Управа Хору не могла ні дати ані не давати своєї згоди на збирання жертв.

З правдивою пошаною

Г. Павловський,
голова Управи У. Н. Хору.

Haverhill, N. Y. 14. IV. 1923.

ВСЕУКРАЇНСЬКА ВИСТАВКА ДРУКУ В КИЇВІ

Київ, 11. березня.

В будинкові педагогічного музею, бувш. Центральної Ради по Володимирській вулиці відкрилася 4. березня Всеукраїнська Виставка Друку. Організатором виставки й її керовником є директор Інституту Книгознавства Юр. Меженко.

Виставка ця повинна була вже кілька місяців тому назад відчинитися, а не відчинилася раніше завдяки відсутности коштів. Дехто в громадянстві загубив був уже надію на те, що виставка взагалі одбудеться, як про це писалося в галицькій пресі (див. Громадський Вістник з 18. лютого, стаття Волоха), однакож завдяки енергійним старанням директора Інституту Книгознавства вдалося таки її накінець відкрити.

Для виставки зібрано понад 50.000 експонатів, однакож виставлено дотепер тільки біля 20.000. Багато експонтів так і залишиться не виставленими за відсутністю місця.

Дотепер не відкриті ще всі відділи і тільки на днях буде закінчена вся робота по виставлюванню експонатів.

Чималою перепоною в роботі було те, що кімнати виставки залив сніг, який розтаяв на криші і крізь стелю дістався до середини. Деякі експонати прийшлося знімати, воду вичерпувати і ожидати доківль просохнуть стіни.

Виставка розташована на 3. поверхах. Внизу оддано вестібль під рекляму. На другому і третьому поверсі і на стінах по обі сторони східців з одного поверха на другий розміщено експонати. Всі стіни кімнат і сходів заліплені, вільного місця ніде немає.

На виставці представлені такі відділи: книжковий, нотний, газетний, плакатний і прокляматійний.

Внизу напротів входу виставлені видання Державного Видавництва та Кооперації. І те друге не робить особливо приємного враження, коли подумаєш, що всетаки це Всеукраїнська Виставка книжок виданих на Вкраїні. Більшість російських видань кидається ввічі. Про назви й галузі, взагалі статистичні дані, буде мова на другому місці.

Тут жеж невеличка вітрина видавництва „Час", яке після великого видавничого підйому в 1918 р. зівсім замовкло в 1920-21 рр., а в 1922 р. випустило одну книжку. На 1923 р. видно піднесення видавничого показника.

Дальше видання зовніщторгу, який видав інформації для Контрактового Ярмарку в Київі на всіх мовах опріч української.

Тут жеж видання польської комуністичної партії, рекламна вітрина Вкраїнського Червоного Хреста з діяграмаам про медицинську поміч, яку несе Червоний Хрест та з українськими вишивками.

В куточку стоїть ще вітрина Голов цукру, де є кілька книжок по вкраїнськи на теми цукрової промисловости.

А йдучи на другий поверх зразу кидається ввічі 1920 та 1921 рр. і то не тільки своїми надписями, а й яркими плакатами, що так живо нагадують ті роки.

Плакати розвішані по рокам, а тому трапляються такі сполучення, що рядом із тіфозною вошею висить антірелігійний плакат з духовниками.

Цікаві діяграми що до плакатної продукції в 1921 р. Роблю тут маленьку виписку:

Портрети діячів революції та культури	45
Мальовані плакати (трафарет)	28
Санітарна агітація	24
Загальна агітація	19
Продподаткова агітація	12

Потім ідуть ще другі галузі з дрібніщими цифрами.

На східцях на третій поверх висять портрети діячів революції та культури. Треба добре напружувати око, щоби серед великого числа новоупечених півбогів замітити скромного Шевченка або призабутого Драгоманова. І це не упущення зі сторони адміністрації, ні, це дійсна картина продукції портретів діячів революції та культури на Вкраїні.

На другому поверсі міститься прокляматійний та нотний відділи.

В залі прокляматій під стелею уміщені універсали Центральної Ради, відозви Директорії та друга контрреволюція. Потім іде маса комуністичних партійних відозв і т. ин. Дуже непоказний куток Шевченка. Жидівська стінка невелика, але багата і яскрава масою відозв, оголошень.

Нотний відділ представляє майже все видане на Вкраїні до останнього менту, та в Галичині до війни, але тим не менше дуже бідний...

На третьому поверсі розміщена преса і книжний відділ. Деякі кімнати, як видання до 1914 р. ще зачинені.

Поміж газетами та журналами находимо і рукописні журнали Українських Січових Стрільців „Червона Калина" і шкільні збірники як „Юнацька Думка" та инші.

Ніде правди діти, українська книжка на Вкраїні в дуже невідрадному становищі. Виставили її, то виставили, але навіщо було виставляти поруч російської книжки на Вкраїні? Порівнання виходить не на користь першої.

Правда, Інститут Книгознавства поробив скрізь діяграми користуючись матеріялами загалом з 1917 до 1922 року. Дійсно, воно цікаво мати загальні дані за такий період, але ще цікавіше було би мати дані за той же період. Та тільки розбивши його на дві фазі, так як ішло життя на Вкраїні, а саме 1917-19 і 1920-22. Такі діяграми нам багато точніше би сказали про стан друку на Вкраїні за час революції.

Впрочім ми це-ж можемо в деякій мірі вичитати із тих діяграм.

Щоби не втомляти читача та економити місце я зроблю тільки декілька виписок із згаданих діяграм.

Книжкова продуція, по тіражу, російська піднялася в 1919 р. до 7,221.960 і в 1922 р. рівняється 1,163.730; українська була в 1918 р. 8,403.521 і в 1922 р. спала до 189.660!

А ось книжкова продукція по кількости назв за рр. 1917-1922:

	українська	російська
1918 р.	1084	386
1919 р.	600	726
1920 р.	456	369
1922 р.	186	491

Виразно помічається таке явище, що збільшення російських назв відбувається на рахунок українських і навпаки.

Дуже обдурююча для ока діяграма, де зіставлено кількість видань з 1917 до 1922 р. по мовам. Українська мова має там мало не вдвоє стільки книжок, що російська. Але тут то саме найбільше потрібне розмежування двох періодів революції.

Після цієї діяграми

українська мова має	29.787.185
російська мова має	17.436.837
инші крім жидівської	2.233.957

Щоби не попасти в блуд, треба читаючи ці цифри, памятати про попередню діяграму.

Порівнявші книжкову продукцію за 1917-1922 рр. по відділам, знаходимо, що соціяльні знання, як і слід було ожидати, займають більше половини всіх видань, а саме 28.869.633.

На закінчення цікаво ще зазначити, що книжкова продукція по теріторії за той же час з 1917 до 1922 р. велася в одному Києві в двоє з лишнім разів більше, аніж по всій остальній Україні. В цифрах це представляється ось як:

В Києві	33.265.524
По Україні	16.192.455

Взагалі оглянувши Всеукраїнську Виставку Друку можна прийти до висновку, що до української книжки:

після революції 1917 р. українська книжка буйно розцвіла; головним чином розвивалося красне письменство, філологія, історія. З 1919 р. українська книжка зразу падає, потому ледві животіє. Перевагу беруть соціяльні знання. З 1922 р. українська книжка помалу піднімається з свого упадку, але далеко не дорівнує російській книжці на Вкраїні, яка з 1919 р. вбилася знов в силу. Домінують в виданнях знов шкільні підручники, красне письменство...

Що до російської книжки, треба сказати, що вона дуже розрослася на Вкраїні. Головний її відділ — соціяльні знання.

Що згадати б про жидівську книжку, яка теж розростається швидко. Головні відділи: соціяльні знання та красне письменство.

М. Василько.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Дня 6. с. м. помер в Провиденс, Р. Ай., Володимир Брикович. Був він членом У. М. Союза. По скінченню 18-го року перейшов в повнолітні члени У. Н. Союза в 1918 році і був членом 73. від. і тов. ім. Тараса Шевченка в Провиденс, Р. Ай. По однорічній тяжкій недузі помер молодий юнак в 23-тім році свого життя. Розстався з ріднею і другами дня 6-го квітня с. р. Товариство віддало йому свою остатню прислугу, відпровадивши його на вічний супочинок. — В. Й. П.

НАЙСТАРШЕ ДЕРЕВО НА СВІТІ

В лісі Секвія в Сієра Неваді у Каліфорнії росте дерево, прозване „деревом Генерала Шермена"; ним опікується якнайстараннійше держава. Згідно з урядовою заявою, мало би це бути найстарше на світі дерево. Дерево це висше як сто метрів, пень його від землі в обемі має 34 метри. Найбільший промір пня виносить 12 метрів. Отже можна би вигідно в цьому дереві вибудувати хатчину. Зрештою трапляються й більше таких великих дерев секвія. Деякі з них високі на 70 метрів, отже висші як не одна церковна вежа. Догадуються, що ці дерева росли вже за часів, як цар Давид співав свої псальми і тоді дерева ці були молоді, або вже й в середніх літах. Декотрі з них напевно, мають уже тритисячі літ.

ФОНД ІНВАЛІДІВ.

(Через „Свободу")

На писаку інвалідам у Львові, зложили в New Haven, Conn.: Я. Захаревич, А. Кланцевич, Е. Вдовичин, С. Шінгера, І. Кіндрат по $1.00; П. Мазурик, Й. Гудз по 60 цнт.; С. Дідора, П. Хомняк, А. Перчук, І. Херовський, В. Калина, А. Зборовська по 50 цнт.; Е. Табака, І. Захаревич, О. Драч, М. Гузій, П. Язлюк, Т. Дмитришин по 25 цнт.; Агафія Бундзяк доложила $1.30. — Разом $12.00.

Попередно оголошено $118.25

ДОСІ ЗІБРАНО $130.25

Всім жертводавцям складає щиру подяку — **Агафія Бундзяк.**

ІНДУСТРІЯЛЬНА ПРАЦЯ ДІТИЙ

Дитячий Відділ федерального Департаменту Праці переводив розсліди у деяких містах Нової Англії і найшов дуже невідрадні прояви визискування діточої праці, і то не з боку фабрикантів, принайменше не безпосередно, а з боку самих таки родичів, при чому визискуваними були часто діти у віці від 5-ти до 7-ми літ.

Діється це в той спосіб, що батьки беруть легчу роботу з фабрики домів і разом з дітьми працюють над нею від 5-ої чи 6-ої години пополудни нерідко і до півночи. Робота ця на вид не тяжка. Є це закладання ґузиків і спинок до картонів, наволікання пацьорків, счіплювання рожанцевих ґалочок, розділювання мережок, які з фабрики приходять посчіплювані між собою нитками і т. п. Та праця та на вид лиш легка. Вона вимагає сильного напруження очей, і то ще звичайно при блимаючім ґазовім світлі, постійного скупчення уваги, сидження а кромі того приміром затискання ґузиків і спиначів на картони, чи счіплювання рожанців щипцями томить і мозолить дрібні діточі руки. Деякі родини позаводили ще у себе машини, на яких діти ломлять і калічать собі пальці. Кромі цего діти наслідком довгого сидження фізично погано розвиваються, а наслідком напруження і недосипляння туманіють і взагалі умово відстають.

А заробок з цеї праці смішно малий. Коли уся родина є вправлена в роботі, то заробіток виносить пересічно на кождого „робітника" по 3 центи на годину. За заложення 144-ох ґузиків на картон платять ½ цента. І для такого заробітку часто уся сімя встає о 5-ій годині рано, щоб ще трохи попрацювати. І не диво, що опісля діти не ростуть, все є бліді, а учителі жалуються, що вони не роблять відповідних поступів у науці.

Кромі цего розсліди ці розкрили ще одну невідрадну сторінку цеї домашної праці. У багатьох случаях дома виконувано ріжні роботи, мимо того, що хтось з членів сімії хорів на заразливу недугу. Найдено случаї, що діти, яких учитель не пускав у школу, щоб вони не позаражували товаришів коклюшем, дома працювали при порядковані мережок. А притім, у деяких містах, кромі згаданої ґалянтерії віддавано до домів на роботу складання коробок на „айс-крім", рамок на фотографії, паковання аграфок, шпильок до волося, діточих забавок і т. п. Головно діється це у „сезоні" перед великодними святами і перед Різдвом. Скільки людей може тоді від одного хорого заразитись і як широко недуга може розійтись, можна собі легко уявити.

Тому лиху може лиш запобігти з одного боку строга державна контроля над діточою працею, а далі відповідна організація робітників, які, місто визискувати працю своїх дітей, повинні подбати о забезпечення собі відповідного заробітку у фабриці.

ЯК ВИНАЙДЕНО ЛИСТОВИЙ ЛЯК?

В старинних часах запечатували воском. В половині 16. століття домішували до воску смоли й инші складники і так одержували ляк для печаток, але не добрий. Опісля в 16. ст. були в моді оплатки. Їх виробляли вельми гарно і в ріжних красках.

Тоді жив у Парижі купець дроґіст, Франсоа Русо. В грудневу ніч 1625 року вибухла в його домі пожежа. Русо ледви вирятувався з ріднею. Всі його товари, все майно згоріло. З дому остала лише руїна.

Нещасливий купець був зовсім зруйнований, бо тоді ще не було асекураційних стоваришень, що обезпечували би доми і товари. Русо з синами почав відгортувати згарища, чи найде під ними своїх срібних і золотих грошей, хоча би і стоплених. В ляді була каса в деревяній шуфляді. Під лядою стояла скринька з киповаром, начиння з шеляком, бочівочка смоли й инші подібні товари. Відгорнули розвалений мур, звуглені сволоки і натрапили на останки згорілої ляди і залізний замок від каси. Шеляк, смола, киповар і що ще там було, мусіла зразу сильно горіти, а опісля стопилися разом у велику червону масу, але опісля мур звалився і придушив полумінь. Золоті і срібні гроші попадали з шуфляди на цю розтоплену масу й там остали, коли маса остигла. Руссо й оба сини його взялися виривати гроші з червоної маси. Нараз викликнув здивовано молодший син: „Тату, гляньте, як чудово відтиснулося погрудя короля на цій червоній масі!" І дійсно був це вельми гарний відтиск монети. Русо, думаючий чоловік і меткий купець, сказав врадувано до синів: „Це дійсно щастя в нещастю! Я думав, що ми вже зруйновані. Та тепер я сильно вірю, що ми саме зробили чудове відкриття, завдяки якому ми небаром зробимося ще богатшими, як були досі!"

„Як ви це, батьку, розумієте?" спитав здивовано другий син.

На це батько: „Мусимо забрати цю стоплену масу й приглянутися її добре. Потім будемо робити з шеляку, киновару і смоли гарні запальні палочки, яких можна буде вживати до печатування. Цей винахід напевно усуне печатання листів і актів оплатками, або попри них буде найважнійшим матеріялом для печаток".

Сини Русо зрозуміли також вагу цього відкриття. Найняли собі вони три мешкання і фабрикували палочки ляку, виливали його в ґарненьких металевих формах.

Коли мали вже велику скількість таких палочок ляку, треба було постаратися, щоби люде привикали все більше до ляку, замісць оплатків. І тут пощастило Русови. Саме тоді занедужала княгиня Льонгвіль. Лікарі сконстатували затроєння. Небаром переконалися, що затроїлася зафарбованими оплатками, що їх княгиня звогчувала устами. Наслідком цього нещасливого припадку всі визначні дами перестали вживати оплатків до печатання листів, а все більше почали печатати листи гарненькими, перфумованими палочками ляку Русо. Також Людвик XIII. і кардинал Рішельє почали уживати ляку, ба скоро всюди принялося печатаннє ляком замісць оплатками. Вже протягом одного року заробив Русо на фабрикації ляку більше як 50 тисяч люідорів. Це було більше, як весь маєток, що його Русо втратив був наслідком пожежі. (Із Помета: Загальна історія аптичних товарів).

„НЕРВОЗНІСТЬ НАСЛІДКОМ КУРЕННЯ

Цікаві подробиці подає німецький лікар д-р Гелер про хвороби курців невврастеників. Часто нездужають вони на біль голови, що обявляється або в середині мозку, або на шкірі голови, або на лици. Цей біль зявляється зараз таки, як лише закурять папіроску. А саме викликає цей біль уже сам запах тютюну, що подразнює носові желези. Колиж курця стараються відзвичаїти від куреня, то болі ще більше виступають.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

НАРОДНИЙ ПОДАТОК

(Дальше).

21) З Куртіс Бей, Мд., податок переслав п. Йос. Семенків 9.75

Зложили: Тома Шандровський 1.50; Олекса Чикита і Антін Чикита по 1.00; по 50 цнт.: Іван Нанінс, Павло Войтович, Демко Дебуняк, Онуфрій Бойко, Александер Шандровський і Ант. Бартін; по 25 цнт.: Петро Кульчицький, Петро Красний, А. Семанюк, І. Беленс, Е. Монастирський, И. Горняк, Е. Вінницкий, И. Василь, З. Ліщинський, Н. Шандровський, С. Свідерський, Т. Добростан і Ф. Бойко.

22) З Пассайк, Н. Дж., від Бр. Неп. Зач. Пр. Діви Марії, переслав п. Ів. Живицький 7.00

Зложили: Никола Рапок 1.50; Параня Нестор 1.00; Розалія Квочка і Олекса Дуткевич по 50 цнт.; по 25. цнт.: Анна Гладка, Л. Винярська, Сергій Винярський, Марія Варголь, Мих. Опишкевич, Петро Махомета, Розалія Качор, Ів. Живицкий, Софія Живицька, Пелагія Висувата, Анна Сушереба, Мих. Пискор, Іван Прокопович і Николай Глива.

23) З Толідо, О., від Бр. св. Николая переслав п. И. Рощішка 5.50

Зложили: Мих. Корнова і Павло Зинкевич по 1.00; Константин Пажичкевич 75 цнт.; по 25 цнт.: Йосафат Рощішка, М. Крохмальний, Ілія Галай, Мих. Петришин, Бартоломей Унисько, Андрей Унисько, Мих. Білецький, Никола Білая, Йосиф Якимів, Іван Лопяк і Мисько Гринько.

24) З Йонгставн, О., від Брат. Покрови Пр. Богородиці, переслав п. Ст. Олешицький 3.00

Зложили: Стефан Олешицький і Михайло Сірий по 1.50.

25) З Питсфілд, Масс., від тов. ім. Вітовського переслав п. Олекса Яремій 7.50

Зложили: по 1.00: Дм. Спасик і Іван Васістий; по 75 цнт.: Вас. Дарчук і Ілія Савюк; по 50 цнт.: Н. С. Стефанюк і Іван Мартинюк; по 25 цнт.: Олекса Яремій, Мих. Дарчук, П. Данилів, Петро Шульган, Юрко Спасик, Андрій Гуска, Дм. Антинійчук, Н. Д. Стефанюк, Ілія Яремій, Петро Кушнір, Андр. Пилипський і Н. Савюк.

26) З Ейтсборо, Па., від. Бр. св. Арх. Мих. переслав п. І. Іваник 84.00

Зложили: Дмитро Осиф 7.00; по 5.00; Василь Чміль, Мих. Сова, Стефан Вихованець, К. Сорока, Григорій Юмак і Іван Баган; Николай Савчак 4.00; по 3.00: Т. Беца, Павло Бенко, Василь Кренота, Іван Вуйчик, Андрій Хома, Теодор Кухар і Іван Іваник; по 2.00: Іван Боднар, Іван Васинга, Мих. Тиравський, Василь Турок і Мих. Бурдяк; по 1.00: Вас. Ліляш, Антоній Хробак, Дм. Голіят, Николай Тиравский, Мих. Копач, Іван Заяць, Іван Качмарський, Гр. Коцур, Іван Лукаш, Мих. Воротко, Юрко Лесів, Василь Олляр і Петро Мишко; по 50 цнт.: Рузя Дорочак і Іван Стефанчик.

27) З Йонкерс, Н. Й. від бр. св. Арх. Михаїла переслав п. А. Сераф 18.00

Зложили: Мих. Романишин 1.75; Николай Ригайло 1.50; по 1.00. Ю. Федорко, Мих. Дрозд і Данько Воран; по 50 цнт.: Демко Лучковець, Василь Рак, Ант. Шашкевич, Захарій Федорчак, Яків Вандзіляк, Стефан Юрківський, Ал. Дзямба, Теодор Бибель, Антін Дроздович, Павло Зоріла, Мих. Цепли, Адам Гончарик, Гавриїл Скверес, Іван Крупа, Дм. Мигальчик, Гр. Фецко; по 25 цнт.: Филип Вірхнянський, Павло Федорко, Тимко Кренца, Мих. Цап, Семен Дзендран, Іван Васічко, Анд. Іштван, Йосиф Дошна, Гр. Урбан, Гавриїл ..., Данько Дзюбак, Мих. Ваїчко, Гавриїл Дзбянський, Роман Коцур і Евст. Кардош.

28) З Шікаго, Ілл., від Бр. св. Тройці переслав п. Н. Цицик 5.60

Зложили: о. Николай Сіменович 1.00; по 50 цнт.: Николай Цицик, Андрей Грод, Олекса Молчицпп, Анна Музик, Йосиф Нісевич, Петро Кріль, Мих. Йонкала, Микита Кметк і Марія Кметк; (діти) по 2 цнт.: Анна Грод, Марія Грод, Стефан Грод, Елена Грод і Мирослав Грод.

29) З Линдора, Па., від Бр. св. Николая переслав п. П. Сринь .. 6.50

Зложили: Максим Ковтак 2.00; Мих. Більович 1.00; по 75 цнт.: Александер Сташко, Іван Балош і Андрій Волошановський; по 50 цнт.: О. Йосиф Ганяк і Анна Гайдир; Теодор Ощурак 25 цнт.

30) З Филаделфії, Па., від Бр. св. Михаїла переслав п. Петро Сокальчук 4.50

31) З Гері, Інд., від 41. сотні Січи переслав п. Стеф. Лабай 3.00

Зложили: по 50 цнт.: Стеф. Лабай, Василь Андрусяк, Мих. Софяк, Іван Кукула, Теодор Клися і Антін Гайванович.

32) З Шікаго, Ілл., від Головного Уряду Січової Орг. переслав п. Ст. Мурин 120.00

Зложили: Др. С. Гриневецький 100.00; по 5.00: Ст. Мусійчук, М. Сарабун, С. Мурин і Мих. Осіславський.

33) З Смок Рон, Па., від Бр. св. Володимира, переслав п. Стефан Ялечко 7.40

Зложили. по 25 цнт.: Федір Андрейко, Іван Бунга, Мих. Біндас, Іван Вовк, Антін Данчак, Василь Гуляш, Лесьо Війтів, Василь Іванців, Федір Качор, Юрій Кунаш, Василь Копильчак, Стефан Королічак, Іван Ковтун, Семен Ковтун, Іван Грешко, Василь Лаврівський, Іван Набережний, Михаїл Васькевич, Андрій Оріховський, Гр. Поглід, Янко Підкалицький, М. Підкалицький, Федір Папінчак, Дмитро Палюляк, Андрей Токарчик, Василь Цап, Дмитро Ференц, Іван Ялечко, Стефан Ялечко і М. Васькевич.

34) З Вандергріфт, Па., від бр. св. Петра і Павла переслав п. Он. Курочка 2.00

Зложили: по 25 цнт.: Онуфрій Курочка, Олена Курочка, Іван Завальніцький, Антоній Гайдук, Лев Білик, Яким Бутера, Теодор Мороз і Петро Чайковський.

35) З Авбурн, Н. Й. від товар. Запорожська Січ, переслав п. М. Денега 13.25

Зложили: Теодор Ждан 3.00; по 75 цнт.: Лесь Забків, Ол. Горбаль і о. Денис Кульматицький; по 50 цнт.: Анд. Творик, Марко Дейнека, Дилип Софінський, М. Назарук, Григорій Гудз, Ів. Даниївський, Петро Яськів, Онуфр. Дейнека, Іван Гулинецький; по 25 цнт.: Олекса Олійник, Стефан Плипчак, Петро Берловський, Гр. Орищин, Василь Єдиак, Іван Коковський, Стефан Батько, Василь Борачок, Роман Мозала, Михайло Калітан, Адама Штайзер, Семен Мриблуд, Григорій Каланяк і М. Денега.

36) З Бентлейвил, Па., від бр. св. Михаїла переслав п. Іван Фариняк 3.75

Зложили: Мих. Богда і Йосиф Яніцький по 1.00; Андрій Галь 50 цнт.; по 25 цнт.: Олекса Мороз, Них. Мороз, Мих. Вхот, Ів. Рогач і Іван Фариняк.

37) З Авбурн, Н. Й., від бр. св. Володимира переслав п. М. Курій 2.25

Зложили: Дмитро Правак 50 цнт.; по 25 цнт.: Тимко Біляк, Антін Бриндак, Юрко Якаба, Теод. Кльоб, Мих. Чулий, Мих. Курій і Кондрат Демчак.

38) З Лорейн, О., від бр. св. Андрея переслав п. М. Голянка 2.50

Зложили: по 50 цнт.: Володимир Каршун, Пелагія ..аршун, М. Галянка і Т. Галянка; по 25 цнт.: Олексій Возняк і Ф. Возняк.

39) З Честер, Па., від Комітету Обєднання переслав п. Ст. Грабовський 16.00

Зложили: о. А. Лотович 4.00; по 50 цнт.: Андрій Гачак, Стефан Бартіш, Михайло Литвин, Ів. Литвинчин, Федь Крика, Йосиф Курман, И. Щербак, Кость Щербак, Теофіль Урбан, Петро Дмитрик, Іван Дмитрик, Іван Грущак, Йос. Весоловський, Мих. Вуловський, Микола Чайковський, Анна Коренда, Дмитро Коваль, Іван Клюс, Петро Вільшанський, Мих. Парасюк, Іван Петрик, Матвій Закорчаний; по 25 цнт.: Петро Сайдло, Іван Гачак, Яків Шпак і Марія Паньків.

40) З Дітройт, Миш., податок заплатив п. А. Блащук 2.00

41) З Монессен, Па., від бр. св. Петра і Павла переслав п. Г. Лазар 10.50

Зложили: о. Андрей Іванишин 5.00; Дмитро Грод 75 цнт.; по 50 цнт.: Ст. Крицкий, Іван Ячишин, Гр. Лазар, Марія Лазар, Гр. І. Лазар (син) і Єлена Лазар (донька); по 25 цнт.: Тимко Солян, Анна Солян, Володимир Мельник, Г. Хань, Іван Марич, Афтан Чайка і Мих. Панкасевич.

42) З Джерзи Сіти, Н. Дж., від Укр. Політичного Клюбу переслав Гр. Трусевич 6.75

Зложили: по 1.50: Іван Гусар, Гр. Трусевич, Андрей Дячик і Василь Жуковський; Теодор Чопяк 50 цнт.; Ст. Жураненький 25 цнт.

43) З Пеорія, Ілл., від Тов. Укр. Робітників переслав п. В. Бігун .. 3.00

Зложили: А. Батюк 50 цнт.; по 25 цнт.: В. Бігун, А. Бігуц, А. Куш, Л. Начковський, А. Куш, П. Паячковський, Ф. Нагач, Т. Нагач, Р. Онищук, А. Батюк.

44) З Ірі, Па., від бр. св. Петра і Павла переслав п. Михайло Пеленський 2.50

Зложили: по 25 цнт.: Николай Гаврилів, Іван Єленський, Мих. Пеленський, Василь Томе, Я. Волошанський, Василь Юрцан, Т. Сатинур, Гр. Бегера і Йосиф Вітковський.

(Дальше буде).

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ ЩО

Протест окупования Рур був зорганізований в ріжних індустріях в Харкові? Споживателі, часописи „Комуніст" ухвалили віддати зарібок одного дня для фонду страйкуючих робітників в Рур. Їх примір наслідували робітники инших промислів. Чи Ви знаєте, що з всіх тютюнів до куреня, нема ліпшого як 100% чистий турецький тютюн містячийся в Гелмар турецьких цигаретках?

КУПУЙТЕ НОВУ КНИЖКУ „ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ"

Її зміст такий: Поворот до рідного села; Дома і на цвинтари; У коваля Мартина; Тихий сільський рай; Керниця біля хреста; Неділя на селі; За потоком; Юрко; Грім з ясного неба; Матвій; На перший огень; Перші воєнні вісти; Мадяри в селі; Смерть і похорон Федихи; Селянське серце; Утікачі; Везуть ранених; Битва; Сліди цісарської забави; Кубанці в селі; Салдати; Обрусителі при роботі; Шпигуни; Жиди; Гіркі думки; Матвієвий метод; Святий Вечір; Покутуюча душа; Сказка за силача; Лиха вістка; Весна; У шпитали; Весілля; Відворот російської армії; Вертають „свої"; Під судом; Розбиті душі; В табор; Відгук російської революції; При битій дорозі.

ЦІНА 85 ЦЕНТІВ.

Хто замовить більше книжок, даємо відповідний опуст. Гроші і замовлення шліть на адресу:

„SVOBODA",

83 Grand Street, Jersey City, N. J.

АЛЬКОГОЛЬ, ТЮТЮН — ЗІР

„Дайтше Медіцініше Вохеншріфт" („Німецький медичний тижневик") містить статтю др. Єндральського про ослаблення зору наслідком затроювання організму алькоголем і тютюном. Ці спостереження поробив др. Єндральський в бреслявському клініці за десять літ. Наслідком цього, що люде від часу світової війни пють усе більше алькоголю, (а що алькогольні напитки дорогі — то пють і звичайний денатурований спірт) то зріст недуг ослаблення сили зору у них застрашаючо більші, як перед війною. Забурення в людському організмі збільшилися передівсім страшно в 1917. і 1918. р. наслідком лихого відживлювання. Як пише д-р Затлер у „Цайтшріфт фір Авгенгайлькунде" (часопис для окулістики), спостереження пороблені на кенігсберській очній клініці виказали, що очні недуги за час 1913.—1921. року збільшилися в шестеро. У хорих наслідком куреня тютюну виказалося, що майже половина з них курила не звичайний тютюн, а самоуправлюваний, або й жвала його. Такий тютюн має в собі двічі стільки нікотини, як по приписам приладжений купований тютюн. Згадати треба також негигієнічний спосіб курення: короткими, ніколи не прочищуваними люльками і втягання люлькового диму лехкими. Із хорим алькоголіків, одна трета пила денно палений спірт від одну десяту літра до $^3/_4$ літра денно. Цей алькоголь має 2 процент метилю, що є дуже шкідний для очий. Велику вагу відграє тут також лихе відживлювання.

КИШЕНКОВИЙ КАЛЕНДАР НА 1923 РІК

зладжений і виданий Українцями в Німеччині, можна дістати в „Свободі". Ціна за примірник з пересилкою 15 ц.

Зміст цього календарика (80 сторінок дрібного друку) є дуже інтересний і для кождого Українця цінний. Ось він:

Календарська частина: Календар. Що є таке календар? Латинські свята. Публичні свята. Національний календар. Український Історичний календар.

Літерат.-наукова інф. частина: Н. М. З найновішої Історії України. Дещо про мову. Спис голоснійших українських письменників. Український поменик. Дещо про воду, склад повітря. Слова великих людей. Чи знаєте Ви? Поради для влюблених. Важніщі підручники по українознавству.

Статистична частина: Величість круження планет. Вода і суша на нашій землі. Про океани. Найбільші озера в світі. Найдовші ріки в світі. Довжина українських рік. Раси. Важніщі мови світа. Населення в світі. Найбільші міста в світі. Головні держави світа. Нові держави в Европі на основі мир. договорів.

Короткий провідник по Ст. Краю: Банки. Бібліотеки, музеї. Важніщі укр. видавництва. Допомогові товариства. Книгарні. Спілки торговельно-промислові. Українські часописи.

Міри і ваги уживані в Америці: Порівнуюча таблиця степенів Цельзія, Реоміра й Фаренгайта. Процентова таблиця. Нормальний пульс. Як адресувати коверти. Золоті слова. Ріжне.

Замовлення і належитість чи то готівкою, чи почтовими значками (але тільки почти Злучених Держав) належить посилати на адресу:

„SVOBODA",

83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ

ВЯЧЕСЛАВ БУДЗИНОВСЬКИЙ.

ЖИВИЙ НЕБІЖЧИК

(Оповідання з початку 16-сотих років).

(Продовження).

(4)

— Виділи ви такого брата? — спитав Іван Верницький Серницьку, коли Кость відійшов від него.

— У него рішучо не всі дома, — відповіла. — Яке то щастє, що Стах спізнився. Як би не те, то хто знає, чи Гануська булаби не дістала такого тестя. Лище полу втинай, та втікай від него.

— Не втечете. Як не тепер, то зараз, скоро заплющу очи на віки, прийде на вас напасть. Хибаб я не знав мого брата!

— Щож лихого він може нам вдіяти?

— Дуже богато. Треба вже тепер зробити все, щоби від напасти не пропасти... Я в завіщанню записав Пятники Юркови. Ви вже знаєте, що незабаром, вмру я, чи як ось тепер ще буду лежати в агонії, Юрко піде до тих, що ідуть валити короля. За першим разом я був з ними, але тепер вже не здужаю. Наші діти мали побратися аж він верне. Зловіщий погляд Костя, коли відходив звідси, піддав мені нові гадки, цілковиту зміну мого завіщання. Скоро Кость пронюхає, куди Юрко пішов, то зараз зробить на него донос, щоби від нього, як від будучого баніта, ще перед судовим декретом відойміти Пятники. Отже треба зробити так, щоби Пятники не були маєтком Юрка, але маєтком його жінки.

— Ви казали, що як би ребелізанти програли, то се для Юрка не буде мати ніяких прикрих наслідків, бо він піде під чужим іменем.

— Се правда. Але я не був такий обережний. Хто знає, чи Кость не провідав, куди я торік ходив. Може він з сим поїде до старости?

— Щож зробимо?

— Щоби від напасти не пропасти, найліпше було би зараз змінити моє завіщаннє в користь жінки Юрка, вашої доньки, позвати попа і ще нині звінчати їх... Вмираючого Івана Верницького нехай возьмуть до вязниці і судять його на горло. Пятник не сконфіскують, бо Пятники не його, але Гануськи з Серницьких Верницької.

До Серник відїхала Серницька з сином, бо її донька Гануська з Серницьких Верницька лишилася в своїх Пятниках. Запись бувшого властителя Пятник обезпечила йому і його синови, мужеви Гануськи тільки доживотє. Дві неділи по тім старого поховали.

Чутка про се, що сталося в Пятниках, скоро зайшла до двора в Соколівці. Стах, хоч вже втратив був всю надію, не сподівався, що той грім вдарить в него так скоро і так несподівано. Він неначе стуманів. Його щастє було, що зараз тоді сильно простудився і цілу зиму пролежав тяжко недужий. Як би не те, що був до самої весни прикований до ліжка, був би Бог зна, що зробив собі. Лежачи так немічний, лише думав про своє горе і ще більше туманів. Коли на весну підвівся з ліжка, жив далі в отупінню, не беручися до ніякої роботи. І про польованнє не хотів нічого чути. Цілими днями сидів на горбку, з котрого видко було пятницький замок.

Соколівська потерпала, що на її мужа вість поділає цілком противно, що він наробить якої великої біди. Але на її зачудуваннє, він приняв вість цілком спокійно. І дома став не такий прикрий, як то звичайно раньше бувало. Коротко кажучи, він перемінився, став чоловіком. Оскілько отупіннє сина турбувало маму, остілько тішила її переміна вдачі мужа. Але вона не знала, що ся переміна була поверхова. У нім кипіло. Але його дух був так сильно занятий якимись плянами поза сим, що кругом него ділялося і поза буденними домашними орудками, що йому вже не стало сили ні часу займатися і присікатися всім тим, що до сеї пори було жерелом вічних авантур дома і поза хатою.

Соколівська вже нераз хотіла розмову з ним звести на сина і спитати його, чи не добре булоби порадитися лікаря, щоби Стаха не опанувала невилічима меляхолія. Але саме через те, що хоч муж також бачив, як син пупіє з світом, і бувало, дивлячися за ним, похитував головою, ніколи до неї не заговорив про се, вона не мала смілости зачати сама. Боялася, що як зачне, то дух мужа знов вийде з рівноваги і дома знов зачнеся давне пекло. Але раз, коли говорила з мужом про якусь цілком байдужну господарську справу, він сказав:

— Клин найліпше вибивати клином...

— Клин, клином, — повторила. — То велика правда. — Може би такий клин знайти для Стаха, бо хлопчище марно згине.

— Як се розумієш?

— Осмілена, що не кричить і що його очи не заіскрилися, пояснила.

— Знаєш, який клин Стах вбив собі в свою душу. Той клин, то дівка. Вибити її годна лише друга дівка.

— Він до иншої не піде, бо ся віхала в його голову як фіра сіна, котра на добавок зломила колесо, і її вже не годен витягнути.

— Не накидати йому жадної. І не зводити його з жадною такою, котра йому накидалась би. Найліпше булоби затягнути його, будьто би случайно, в товариство такої, про котру ніхто ні ми, ні він сам і не подумав би, що вона могла би бути кандидаткою на його жінку. Як розбалакаєся з такою, як привикне до її товариства, то тоді можна буде підсунути йому гіднійшу. Діло в тім, щоби він не думав вічно про одну, щоби прийшов до свідомости, що на світі є ще инші дівчата.

— Де знайдеш таку жваву, бо мусить бути жвава, що схотіла би в друге заговорити до стуманілого хлопця, коли він не дочує першого її слова, або й відвернеся від неї?

— Можна би яку нарошно найміти на се. То була би її служба. В Девятниках живе дуже бідний шляхотка з донькою. Може би ти взяв його на службу... доглядати двір, або що.

— Думаєш Третяка з його Софією?

— Ти вгадав.

— Вона наробила би більшої біди, ніж Гануська. То був би задобрий клин. Вибив би з його серця Гануську, але й сам усадовивсь би в нім. То вже не був би клин, а грубий гак на рибу з добрим зазубом. Його вже ніхто не витягнув би. Коби Третяк мав який маєток!... І не згадуй мені про неї.

— Твоя правда. То перша краса на всю околицю. Завернулаб йому голову, а за жебрачку і я не далаб його... Саме тепер ще одно приходить мені на думку... У нас в хаті, окрім сина, ще один мужчина, хоч старий і жонатий. Але в старій печи дідько палить і всі мужчини мають турецькі забаганки. Той клин, чи як ти кажеш, гак на рибу, міг би влізти ще й в твоє серце. Тоді син і батько почубились би... Хоч би й ти хотів, то не впущу її до хати, — закінчила сміючися.

— Нехай той клин далі сидить в серцю Стаха.

— Як довго живе Гануська, її маєтки не пропали для нас, бо Гануська не пропала.

— Не збагну, що ти думаєш.

— Думаю, що як той клин так сильно сидить в його серці, то він таксамо радо, як хотів брати дівчину, возьме вдову.

Жінка розплющила широко очи і зачудувана гляділа на мужа.

— Чого так дивишся, як теля на нові ворота? Гадаєш, що не возьме вдови?

— Вона ще не вдова і Юрко взагалі не ладиться вмирати.

— Хто знає, як то буде! — сказав, скрививши злісно уста.

— Костю! — крикнула. — Чи тобі не вліз в голову який клин, ще гірший, ніж той, від котрого вляне Стах? Чи чорт не підшепнув тобі зробити її вдовою?!

— Не горячися, — промовив на причуд спокійно. — Не я зроблю її вдовою. Я цигана зарубав, бо то був пес. Але на кров мого батька шаблі не підійму... Він сам скрутить собі вязи, без ніякої моєї помочи. Я обставив його моїми звідунами. Вони звістили мене, що він за пару днів кудись іде і бере з собою кілька замкових гайдуків. Не тяжко вгадати, куди іде. Тепер українська шляхта і польські дисиденти знов збираються проти короля. Тогід ходив мій брат, тепер піде його син. Але сим разом кінець ребелізантів не буде такий щасливий, як торік. Тепер і король стягає велику силу. Безпечно розгромить їх. Хто не лишиться трупом на побоєвищи, тому голову зітне кат. Гануську я вже нині бачу вдовою. Нам треба буде нею заопікуватися. Ся опіка заведе її до шлюбу з Юрком. Вона, хоч вдова, принесе нашому родови два маєтки, бо свого брата Стефана вже сплатила.

(Дальше буде).